©2019 ASP Ins., Afarand Scholarly Publishing Institute, Iran
ISSN: 2322-2166; Islamic Life Style Centered on Health. 2019;3(2):113-119

Role of Praying in Reducing the Social Harms of Cyberspace

ARTICLE INFO

Article Type
Original Research

Authors
Nouri A.*[1] *PhD,*
Gholami Haidarabadi Z.[2] *PhD,*
Savadi E.[1] *PhD,*
Chamani M.[2] *MSc,*
Zare S.Z.[3] *MSc,*
Noroozi Z.[2] *MSc*

How to cite this article
Nouri A, Gholami Haidarabadi Z, Savadi E, Chamani M, Zare S.Z, Noroozi Z. Role of Praying in Reducing the Social Harms of Cyberspace. Islamic Life Style Centered on Health. 2019;3(2):113-119.

ABSTRACT

Aims Social harm caused by cyberspace as a serious threat, encounter the health of individuals with danger. The aim of the present study was to investigate the role of praying in reducing social harms caused by cyberspace in university students.

Material & Methods This descriptive-correlational study was conducted among 300 students of Islamic Azad University, West Tehran Branch in 2019. The subjects were selected by random cluster sampling method. Data were collected using Commitment to Praying Questionnaire and Cyberspace Pathology Questionnaire and were analyzed by simultaneous multiple regression analysis.

Findings Commitment to praying and its components including serious commitment and attempt for praying, attention and caring in praying and, effectiveness of praying could explain variance of cyberspace harms and its components ($p<0.05$).

Conclusion Praying with attention and caring are effective in reducing the social harms caused by cyberspace and improves personal life.

Keywords Praying; Cyberspace; Social Harms

[1]Islamic Teachings Department, West Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
[2]Psychology Department, West Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
[3]Biology Department, Tonekabon Branch, Islamic Azad University, Tonekabon, Iran

Correspondence
Address: No.16, Central Office of West Tehran Branch, Islamic Azad University, Saghafi Street, Dadman Boulevard, Tehran, Iran.Postal Code: 146876385.
Phone: +98 (21) 22350091
Fax: +98 (21) 223590
nouri.a@wtiau.ac.ir

Article History
Received: March 26, 2019
Accepted: May 31, 2019
ePublished: June 20, 2019

CITATION LINKS

[1] Pathology of family and cyberspace [2] Newly emerged social harms with emphasis on the fundamental theories and preventive solutions [3] Investigating the relationship between social damages and the quality of life in Yazd city [4] The impact of using mobile social networks on students' cultural identity [5] Praying and mechanisms for preventing social damages [6] Praying and social damages; taking into account divorce, sexopathy, and decline of social capital [7] Constructing and validating attitude and commitment scales of praying [8] Investigating the relationship between depression and being bound to of Islamic beliefs among high school students in Tehran [9] Investigating attitude and performance of students at Kurdistan University of Medical Sciences towards praying and its relationship with depression in 2009 [10] The role of Islamic and religious instructions in preventing destructive effects of cyberspace on families [11] The relationship between psychological health and commitment to praying in young athletes [12] The praying achievements for spiritual health and social development

Copyright© 2019, ASP Ins. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.

نقش نماز در کاهش آسیب‌های اجتماعی (فضای مجازی)

عالیه نوری* PhD
گروه معارف اسلامی، واحد تهران- غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
زهرا غلامی حیدرآبادی PhD
گروه روان‌شناسی، واحد تهران- غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
عصمت سوادیPhD
گروه معارف اسلامی، واحد تهران- غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
مریم چمنی MSc
گروه روان‌شناسی، واحد تهران- غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
سیده‌زهرا زارع MSc
گروه زیست‌شناسی، واحد تنکابن، دانشگاه آزاد اسلامی، تنکابن، ایران
زهرا نوروزی MSc
گروه روان‌شناسی، واحد تهران- غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

چکیده
اهداف: آسیب اجتماعی ناشی از فضای مجازی به‌عنوان یک تهدید جدی، سلامت افراد را با خطر مواجه می‌سازد. هدف پژوهش حاضر بررسی نقش نماز در کاهش آسیب‌های اجتماعی وارده از فضای مجازی در بین دانشجویان بود.
مواد و روش‌ها: این پژوهش توصیفی از نوع همبستگی، در سال ۱۳۹۸ در بین ۳۰۰ نفر از دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران غرب انجام شد. نمونه‌ها به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسش‌نامه التزام عملی به نماز و پرسش‌نامه آسیب‌شناسی فضای مجازی استفاده شد. داده‌ها از طریق تحلیل رگرسیون چندگانه با روش همزمان مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.
یافته‌ها: التزام عملی به نماز و مولفه‌های آن شامل التزام و اهتمام جدی برای انجام نماز، مراقبت و حضور قلب در نماز و اثربخشی نماز توانستند واریانس آسیب‌های فضای مجازی و مولفه‌های آن را تبیین نمایند ($p<0/05$).
نتیجه‌گیری: خواندن نماز با حضور قلب و مراقبت در کاهش آسیب‌های اجتماعی وارده از فضای مجازی موثر است و زندگی فردی را بهبود می‌بخشد.
کلیدواژه‌ها: نماز، فضای مجازی، آسیب‌های اجتماعی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۱/۶
تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۳/۱۰
*نویسنده مسئول: nouri.a@wtiau.ac.ir

مقدمه

امروزه گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات به گونه‌ای است که در هر کجای زندگی انسان جلوه‌های حضور این فناوری به چشم می‌خورد. اینترنت و سرویس‌های ارایه‌شده در قالب آن در عین حال که ابزار مفیدی برای کسب و تبادل اطلاعات است، اما می‌تواند مخرب نیز باشد[1].

در سال‌های اخیر مسایلی همچون مشکلات اجتماعی، ناهنجاری‌های اجتماعی و مفاسد اجتماعی به شکل آسیب‌های اجتماعی از اهمیت خاصی برخوردار شده است. با توجه به عصر ارتباطات و فناوری مشکلات اجتماعی نیز شکل و فرم دیگری یافته است و در عناوین مواد مخدر، تلفن همراه، رایانه و اینترنت و غیره به شکل پیچیده‌ای مطرح است[2].

بروز آسیب‌های نوظهور می‌تواند زمینه‌ساز نوع جدیدی از آسیب‌های اجتماعی باشد؛ به همین دلیل برنامه‌ریزی برای شناسایی، پیشگیری و کاهش آسیب‌های نوظهور لازم و ضروری است[1].

آسیب اجتماعی به‌عنوان یک تهدید جدی، سلامت افراد را با خطر مواجه می‌سازد و عوامل متعددی چون رشد بی‌رویه جمعیت، توسعه و گسترش شهرنشینی و ماشینی‌شدن امور زندگی، ازهم‌پاشیدگی روابط متقابل بین افراد و تاثیر گروه همسالان در ایجاد و تشدید آن دخالت دارند که می‌توانند بر کیفیت زندگی نیز تاثیرگذار باشند[3].

در بحث از آسیب‌های اجتماعی نیاز است تا به ریشه‌یابی عدم تعادل‌ها پرداخته شود. در بحث و بررسی ریشه‌ها، توسعه فناوری با برخورداری از پیشرفت‌های الکترونیکی مرزهای سنتی را عملاً از بین برده و شکاف‌ها اندک و شاید به هیچ تبدیل شده است. بررسی اثر پیشرفت تکنولوژی و ارتباطی بر تمام ابعاد حیات اجتماعی از جمله بعد فرهنگی مهم است[2].

نتایج پژوهش *صلواتیان* و *دولتخواه* حاکی از آن است که بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و تاثیر آن بر تمام مولفه‌های هویت فرهنگی رابطه معنی‌داری وجود دارد؛ به این معنی که هویت فرهنگی کاربران تضعیف می‌شود[4]. جامعه‌شناسان معتقدند که پایه‌های هر جامعه، ریشه در ارزش‌ها و نظام عقیدتی آن دارد. بنابراین برای تضعیف هر جامعه، کافی است تا فرهنگ آن را تضعیف کرد. با این کار افراد جامعه از خود بیگانه شده و برخلاف آنچه که حقیقت فرهنگی آنها را تشکیل می‌دهد رفتار می‌کنند. دشمن برای حملات فرهنگی، نیاز به ابزارها و وسایل کارآمد داشت. بنابراین همان طور که لازمه حملات نظامی ابزار و آلات جنگی است، لازمه تهاجم فرهنگی نیز وسایلی است تا دشمن با استفاده از آنها و گلوله‌های زهرآگین فرهنگی از ماهواره‌ها گرفته تا اینترنت، رادیو و توزیع کتاب‌های ضدفرهنگی و دگراندیشی به براندازی نظام‌های مخالف و تضعیف آنها مبادرت ورزد[2].

در فرآیند مقابله با پدیده‌های کج‌روانه در جامعه اسلامی ایران، افزون بر دیدگاه‌های مرسوم در علوم انسانی و اجتماعی، به راه حل‌های اسلامی و حضور کاربردی آنها نیاز جدی احساس می‌شود، زیرا هر جامعه، حساسیت‌های فرهنگی و ارزشی خود را دارد که رعایت آنها در سیاست‌های اجرایی، به‌عنوان یک اصل، محترم شمرده می‌شود. بخش مهمی از رسالت دین اسلام، توجه به آسیب‌های اجتماعی و زدودن آن از صحنه جوامع انسانی است. آموزه‌های اسلامی، به آسیب‌های اجتماعی و علل آنها نگاه عمیق و عالمانه دارند و راه حل‌هایی کاربردی، کارآمد و به‌روز برای پیشگیری و کنترل آنها ارایه کرده‌اند. این دیدگاه‌ها و راه حل‌ها در متون مقدس اسلامی (قرآن کریم و روایت‌های اهل بیت علیهم‌السلام) به‌وفور یافت می‌شوند[5]. بهترین راهبرد در امر مبارزه با آسیب اجتماعی، راهبرد طولانی‌مدت و پایداری است که زمینه‌ها و خواستگاه آسیب‌های اجتماعی را آماج حمله قرار دهد، زیرا تا ریشه و بنیاد تکوین آسیب‌ها خشکانده نشود، مبارزه با آسیب‌ها سطحی بوده و حداکثر نسخه‌ای است که تنها زخم چرکین آسیب‌ها را تسکین می‌دهد و از عهده التیام دایم

آن بر نمی‌آید. نماز به‌عنوان یک راهکار کنترلی دینی، بر زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، معرفتی و روانی آسیب‌ها تاثیر می‌گذارد و جامعه را در به‌دست‌آوردن سلامت اجتماعی و فرهنگی، استحکام زیرساخت‌های معرفتی و بهبود وضعیت روانی و انگیزشی تقویت می‌کند[6].

فلسفه نماز، روح، اساس، هدف، مقدمه و نتیجه آن یاد خدا است و این یاد، مقدمه اندیشه و این اندیشه، انگیزه کنش‌های همسو با باورها، ارزش‌ها و هنجارهای الهی و دورماندن از کنش‌های ناهمسو با آنها است. نماز، با یادآوری آغاز و پایان هستی و جایگاه انسان در این بین، به زندگی نمازگزار معنا می‌دهد و هویت دینی به او می‌بخشد. این معنا و هویت، از درون، کنش‌های او را در مسیرهای هم‌نوایی با اوامر و نواهی الهی کنترل می‌کند. نماز، با تکرارشدن در فواصل مختلف و در هر شبانه‌روز پنج‌بار، نمازگزاران را از غفلت دور می‌کند. نماز، نیازهای معنوی نمازگزار را برآورده می‌کند، به او آرامش روحی می‌دهد و سبب می‌شود که در شرایط سخت مانند شکست‌های مالی، داغ‌دیدگی و غیره به سوی مسکن‌های کاذب و نابهنجار نرود و آنان را مستعد پایبندی به نظم اخلاقی و پرهیز از سودجویی فردی می‌سازد که عاملی جدی در وقوع آسیب‌های اجتماعی است. در برگزاری جمعی نماز، روحیه نوع‌دوستی و هم‌یاری و حمایت اجتماعی تقویت می‌شود. این عناصر به نوبه خود، سبب تقویت همبستگی اجتماعی می‌شوند که این همبستگی اجتماعی و تقویت آن، زمینه کاهش تخلف از هنجارها است[5].

قدرت نماز در یاری انسان برای رویارویی با مسایل زندگی بسیار قابل توجه است. قرآن کریم می‌فرماید: "وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلاَةِ وَ إِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلاَّ عَلَى الْخَاشِعِينَ" (البقرة، آیه ٤٥). "اتْلُ مَا أُوحِي إِلَيک مِنَ الْكتابِ وَ أَقِمِ الصَّلاَةَ إِنَّ الصَّلاَةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَ الْمُنْكرِ وَ لَذِكرُ اللَّهِ أَكبَرُ وَ اللَّهُ يعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ" (العنکبوت، آیه ٤٥). نماز ظرفیت‌هایی را برای جامعه ایجاد می‌کند که نتیجه آن سلامت و کاهش آسیب‌های اجتماعی در جامعه است. ظرفیت‌هایی که نماز در اختیار می‌گذارد و نسخه‌ای که براساس نماز در جامعه پیچیده می‌شود، مکانیزم‌هایی را برای بهبود وضعیت جامعه، راهکارهایی را برای کاهش آسیب‌ها و دستورالعمل‌هایی را برای ترمیم وضعیت نابسامان پیشنهاد می‌کند[6].

لذا با توجه به مطالب ذکرشده، هدف از این پژوهش بررسی نقش نماز در کاهش آسیب‌های اجتماعی وارده از طریق فضای مجازی بود.

مواد و روش‌ها

این پژوهش توصیفی از نوع همبستگی، در سال ۱۳۹۸ در بین دانشجویان شهر تهران انجام شد. با توجه به جامعه آماری ۵۰۰۰نفری، با استفاده از جدول مورگان و روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای تعداد ۴۰۰ نفر به‌عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. روش نمونه‌گیری به این صورت بود که ابتدا شهر تهران به پنج منطقه جغرافیایی تقسیم شد که از بین این مناطق پنج‌گانه، دانشجویان منطقه غرب و از بین آنها دانشگاه آزاد تهران غرب به‌صورت تصادفی انتخاب شدند.

ابزار پژوهش شامل پرسش‌نامه‌های زیر بود:

۱- پرسش‌نامه التزام عملی به نماز: این پرسش‌نامه توسط *انیسی* و همکاران[7] در سال ۱۳۸۹ به‌منظور سنجش نگرش و التزام عملی نسبت به نمازهای واجب ساخته شده است. این مقیاس از ۵۰ سئوال تشکیل شده که پاسخ‌های آن به شیوه لیکرت و به‌صورت پنج‌گزینه‌ای از "هیچ وقت" تا "همیشه" و "کاملاً مخالفم" تا "کاملاً موافقم" تهیه شده است. برای گزینه "هیچ وقت" یا "کاملاً مخالفم" نمره صفر، برای گزینه "خیلی کم" یا "مخالفم" نمره ۱، برای گزینه "گاهی" یا "تا حدی موافقم" نمره ۲، برای گزینه "اغلب" یا "موافقم" نمره ۳ و برای گزینه "همیشه" یا "کاملاً موافقم" نمره ٤ داده می‌شود. دامنه نمرات از صفر تا ۲۰۰ متغیر است و نمرات بالاتر حاکی از اهمیت بیشتر به نماز است. مقیاس نگرش و التزام عملی به نماز با گذراندن مراحل روان‌سنجی و دارابودن اعتبار و روایی قادر به سنجش نگرش و التزام عملی نمازگزاران به نماز است و از آن می‌توان به‌صورت فردی و گروهی استفاده نمود.

نتایج به‌دست‌آمده در پژوهش *انیسی* و همکاران[7] نشان داد که مقیاس نگرش و التزام عملی به نماز دارای روایی محتوی است. همچنین روایی همزمان آن با مقیاس‌های التزام عملی به اعتقادات مذهبی و جهت‌گیری مذهبی *آلپورت* مورد تایید قرار گرفت. نکته قابل توجه در مقیاس ساخته‌شده آن است که میزان ضریب همبستگی به‌دست‌آمده با جهت‌گیری درونی مذهبی *آلپورت* بیشتر از جهت‌گیری بیرونی است، بنابراین به نظر می‌رسد مقیاس ساخته‌شده بیشتر جهت‌گیری درونی را مورد سنجش قرار می‌دهد. همچنین نتایج بررسی اعتبار مقیاس نگرش و التزام عملی به نماز نشان داد که مقیاس از اعتبار همسانی درونی، بازآزمایی و تنصیفی مناسبی برخوردار است. روایی همزمان با مقیاس‌های التزام عملی به اعتقادات مذهبی[8] و جهت‌گیری بیرونی و درونی مقیاس *آلپورت* به ترتیب ۰/٦١، ۰/٣٤ و ۰/٦٢ به دست آمد. ضریب بازآزمایی مقیاس با یک هفته فاصله ۰/٩٦ به دست آمد، همچنین ضریب پایایی پرسش‌نامه از نظر همسانی درونی ۰/۹۲ است. همچنین ضرایب به‌دست‌آمده نشان‌دهنده معنی‌داری در سطح ۰/۰۰۱ است و ضریب تنصیفی مقیاس ۰/۸۷ به دست آمد[7].

این مقیاس از چهار عامل اثربخشی نماز در زندگی، توجه و عمل به مستحبات، التزام و اهتمام جدی برای نماز، و مراقبت و حضور قلب تشکیل شده است. برای تعیین پایایی این پرسش‌نامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که میزان این ضریب برای عامل اثربخشی ۰/٩٤، برای عامل توجه و عمل ۰/۹۱، برای عامل التزام و اهتمام ۰/٩٤، برای عامل مراقبت ۰/۹۰ و برای کل پرسش‌نامه ۰/۹۷ محاسبه شد. ضرایب محاسبه‌شده نشانگر میزان همبستگی درونی بالا بین سئوالات کل پرسش‌نامه است.

۲- پرسش‌نامه آسیب‌شناسی فضای مجازی: این پرسش‌نامه به‌صورت محقق‌ساخته طراحی شده و هدف آن بررسی آسیب‌شناسی

فضای مجازی است. این پرسش‌نامه دارای ۲۵ سئوال و شامل مولفه‌های نارضایتی‌های خانوادگی، اعتیاد به اینترنت، تعارض ارزش‌ها، انزوای اجتماعی و افسردگی، با طیف پاسخ‌دهی از نوع لیکرت پنج‌گزینه‌ای با گزینه‌های "کاملاً مخالفم" (با نمره ۱)، "مخالفم" (با نمره ۲)، "نظری ندارم" (با نمره ۳)، "موافقم" (با نمره ۴) و "کاملاً موافقم" (با نمره ۵) است.

برای محاسبه روایی این پرسش‌نامه از نظر اساتید دانشگاه و نیز برای محاسبه پایایی آن از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد. ضریب آلفای کرونباخ برای مولفه‌های نارضایتی‌های خانوادگی، اعتیاد به اینترنت، تعارض ارزش‌ها، انزوای اجتماعی و افسردگی به ترتیب ۰/۸۳، ۰/۷۵، ۰/۶۵، ۰/۷۱ و ۰/۸۱ و برای کل پرسش‌نامه ۰/۸۹ به دست آمد که ضرایب محاسبه‌شده نشانگر اعتبار بالای پرسش‌نامه است.

برای تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری در دو سطح توصیفی و استنباطی با کمک نرم‌افزار SPSS 23 استفاده شد. داده‌ها از طریق آزمون همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه با روش همزمان مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. لازم به ذکر است برای بررسی نرمال‌بودن متغیرهای وابسته، مقدار چولگی و کشیدگی توزیع نمرات متغیرهای پژوهش مورد بررسی قرار گرفت. همچنین از آزمون دوربین واتسون برای بررسی استقلال خطاها (تفاوت بین مقادیر واقعی و مقادیر پیش‌بینی‌شده توسط معادله رگرسیون) و از آزمون‌های هم‌خطی برای بررسی عدم وجود رابطه هم‌خطی متغیرهای مستقل با یکدیگر استفاده شد.

یافته‌ها

پس از تکمیل پرسش‌نامه‌ها و ریزش به‌وجودآمده، تعداد شرکت‌کنندگان در پژوهش به ۳۰۰ نفر رسید.

بین متغیرهای التزام عملی به نماز و آسیب‌های فضای مجازی و مولفه‌های آنها همبستگی منفی و معنی‌دار وجود داشت (جداول ۱ و ۲).

التزام عملی به نماز و مولفه‌های اثربخشی، التزام و اهتمام و مراقبت در مجموع ۳۳% واریانس آسیب‌های فضای مجازی (کل) را تبیین کردند که بیشترین سهم پیش‌بینی مربوط به التزام عملی به نماز به‌طور کلی و بعد از آن مربوط به مولفه التزام و اهتمام و سپس مربوط به مولفه مراقبت بود (جدول ۳).

همچنین التزام عملی به نماز و مولفه‌های اثربخشی، التزام و اهتمام و مراقبت در مجموع ۳۴% واریانس مولفه نارضایتی‌های خانوادگی را تبیین نمودند که بیشترین سهم پیش‌بینی مربوط به التزام عملی به نماز به‌طور کلی و بعد از آن مربوط به مولفه التزام و اهتمام و سپس مربوط به مولفه مراقبت بود (جدول ۴).

در مورد مولفه تعارض ارزش‌ها، التزام عملی به نماز و مولفه‌های التزام و اهتمام و مراقبت در مجموع ۲۵% واریانس این مولفه را تبیین کردند که بیشترین سهم پیش‌بینی مربوط به التزام عملی به نماز به‌طور کلی و بعد از آن مربوط به مولفه مراقبت و سپس مربوط به مولفه التزام و اهتمام بود (جدول ۵).

التزام عملی به نماز و مولفه‌های اثربخشی و التزام و اهتمام در مجموع ۲۱% واریانس مولفه انزوای اجتماعی را تبیین کردند که بیشترین سهم پیش‌بینی مربوط به التزام عملی به نماز به‌طور کلی و بعد از آن مربوط به مولفه اثربخشی و سپس مربوط به مولفه التزام و اهتمام بود (جدول ۶).

در نهایت، التزام عملی به نماز و مولفه‌های اثربخشی و التزام و اهتمام نیز در مجموع ۳۵% واریانس مولفه افسردگی را تبیین کردند که بیشترین سهم پیش‌بینی مربوط به التزام عملی به نماز به‌طور کلی و بعد از آن مربوط به مولفه اثربخشی و سپس مولفه التزام و اهتمام بود (جدول ۷).

جدول ۱) میانگین آماری نمرات متغیرهای التزام عملی به نماز و آسیب‌های فضای مجازی و مولفه‌های آنها

متغیرها	نمرات
التزام عملی به نماز	
اثربخشی نماز در زندگی	۳۶/۶۱±۱۱/۶۳
توجه و عمل به مستحبات	۳۲/۴۶±۹/۳۵
التزام و اهتمام جدی برای نماز	۳۱/۷۵±۹/۱۶
مراقبت و حضور قلب	۲۷/۶۴±۷/۶۱
کل	۱۲۸/۴۹±۱۱/۶۳
آسیب‌های فضای مجازی	
نارضایتی‌های خانوادگی	۱۳/۸۰±۳/۸۲
اعتیاد به اینترنت	۱۳/۸۸±۳/۹۴
تعارض ارزش‌ها	۱۳/۸۱±۴/۰۲
انزوای اجتماعی	۱۳/۸۴±۴/۷۵
افسردگی	۱۳/۷۱±۴/۱۴
کل	۶۹/۰۶±۱۸/۹۸

جدول ۲) ضرایب همبستگی بین متغیرهای التزام عملی به نماز و آسیب‌های فضای مجازی و مولفه‌های آنها

متغیرها	نارضایتی خانوادگی	اعتیاد	تعارض	انزوای اجتماعی	افسردگی	کل آسیب
اثربخشی	-۰/۵۷۳**	-۰/۵۹۰**	-۰/۴۷۳**	-۰/۴۴۵**	-۰/۵۷۵**	-۰/۵۷۵**
توجه و عمل	-۰/۵۴۵**	-۰/۶۱۵**	-۰/۴۳۰**	-۰/۴۴۷**	-۰/۵۷۸**	-۰/۵۶۷**
التزام و اهتمام	-۰/۴۹۰**	-۰/۵۹۶**	-۰/۳۸۹**	-۰/۳۹۴**	-۰/۵۱۸**	-۰/۵۱۷**
مراقبت	-۰/۴۸۵**	-۰/۵۸۰**	-۰/۳۴۸**	-۰/۳۷۳**	-۰/۵۳۴**	-۰/۵۰۲**
کل نماز	-۰/۵۴۴**	-۰/۶۱۳**	-۰/۴۲۹**	-۰/۴۳۱**	-۰/۵۷۰**	-۰/۵۶۱**

*p<۰/۰۵; **p<۰/۰۱

جدول ۳) نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه برای پیش‌بینی آسیب‌های فضای مجازی از طریق التزام عملی به نماز و مولفه‌های آن

متغیر پیش‌بین و مولفه‌های آن	ضریب Beta	خطای استاندارد	مقدار t	سطح معنی‌داری	ضریب R	ضریب تعیین R^2	مقدار F	سطح معنی‌داری
التزام عملی به نماز	-۱/۳۲	۰/۲۳٦	۲/۸۹	۰/۰۰٤	۰/۵۸	۰/۳۳	۳۹/۲	۰/۰۰۱
اثربخشی نماز در زندگی	-۰/۳۳٤	۰/۲۱۳	٤/۷۷	۰/۰۰۱				
توجه و عمل به مستحبات	-۰/۱۸٤	۰/۵۷۵	۰/٦٤۹	۰/۵۱				
التزام و اهتمام جدی برای نماز	-۰/٦۲۵	۰/٤٤٦	۲/۹	۰/۰۰٤				
مراقبت و حضور قلب	-۰/۳٤۷	۰/٤۱٦	۲/۰۷	۰/۰۳				

جدول ٤) نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه برای پیش‌بینی مولفه نارضایتی‌های خانوادگی (آسیب‌های فضای مجازی) از طریق التزام عملی به نماز و مولفه‌های آن

متغیر پیش‌بین و مولفه‌های آن	ضریب Beta	خطای استاندارد	مقدار t	سطح معنی‌داری	ضریب R	ضریب تعیین R^2	مقدار F	سطح معنی‌داری
التزام عملی به نماز	-۱/۸۸	۰/۰٤۸	٤/۱۱	۰/۰۰۱	۰/۵۸	۰/۳٤	۳۸/۸٤	۰/۰۰۱
اثربخشی نماز در زندگی	-۰/۲۳٦	۰/۳۱۱	۲/۲	۰/۰۲				
توجه و عمل به مستحبات	-۰/۰۷۸	۰/۱۱٦	۰/۲۷٦	۰/۷۸۳				
التزام و اهتمام جدی برای نماز	-۰/۸۷۲	۰/۰۹	٤/۰٤	۰/۰۰٤				
مراقبت و حضور قلب	-۰/٤۲۹	۰/۰۸٤	۲/۵٦	۰/۰۱۱				

جدول ۵) نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه برای پیش‌بینی مولفه تعارض ارزش‌ها (آسیب‌های فضای مجازی) از طریق التزام عملی به نماز و مولفه‌های آن

متغیر پیش‌بین و مولفه‌های آن	ضریب Beta	خطای استاندارد	مقدار t	سطح معنی‌داری	ضریب R	ضریب تعیین R^2	مقدار F	سطح معنی‌داری
التزام عملی به نماز	-۲/۱۷۲	۰/۰۵٤	٤/٤٤	۰/۰۰۱	۰/۵۰	۰/۲۵	۲٤/٦۹	۰/۰۰۱
اثربخشی نماز در زندگی	-۰/۰۸۵	۰/۱٦۸	۱/۵۸	۰/۱۱٤				
توجه و عمل به مستحبات	-۰/۳۱۰	۰/۱۳۱	۱/۰۲	۰/۳۰۸				
التزام و اهتمام جدی برای نماز	-۰/۷۱۸	۰/۱۰۱	۳/۱۱	۰/۰۰۲				
مراقبت و حضور قلب	-۰/۷۷٤	۰/۰۹۵	٤/۳۲	۰/۰۰۱				

جدول ٦) نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه برای پیش‌بینی مولفه انزوای اجتماعی (آسیب‌های فضای مجازی) از طریق التزام عملی به نماز و مولفه‌های آن

متغیر پیش‌بین و مولفه‌های آن	ضریب Beta	خطای استاندارد	مقدار t	سطح معنی‌داری	ضریب R	ضریب تعیین R^2	مقدار F	سطح معنی‌داری
التزام عملی به نماز	-۱/۱۹۰	۰/٤۳٤	٤/۰۹	۰/۰۰۱	۰/٤۷	۰/۲۱	۲۱/۱۸	۰/۰۰۱
اثربخشی نماز در زندگی	-۰/۷۰۰	۰/۲۸۲	٤/۳٦۲	۰/۰۰۱				
توجه و عمل به مستحبات	-۰/٤۲۹	۰/۱۵۷	۱/۳۸	۰/۱٦٦				
التزام و اهتمام جدی برای نماز	-۰/۵۲٦	۰/۱۲۲	۲/۲۳	۰/۰۲٦				
مراقبت و حضور قلب	-۰/۳۵۵	۰/۱۱٤	۱/۹٤	۰/۰۵۳				

جدول ۷) نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه برای پیش‌بینی مولفه افسردگی (آسیب‌های فضای مجازی) از طریق التزام عملی به نماز و مولفه‌های آن

متغیر پیش‌بین و مولفه‌های آن	ضریب Beta	خطای استاندارد	مقدار t	سطح معنی‌داری	ضریب R	ضریب تعیین R^2	مقدار F	سطح معنی‌داری
التزام عملی به نماز	-۰/۹۹۳	۰/۰۵۱	۲/۲	۰/۰۳	۰/٦۰	۰/۳۵	٤۱/۷۰	۰/۰۰۱
اثربخشی نماز در زندگی	-۰/۷۹۱	۰/۳۲۸	۳/۰	۰/۰۰٤				
توجه و عمل به مستحبات	-۰/۳۷۷	۰/۱۲٤	۱/۳٤	۰/۱۷۹				
التزام و اهتمام جدی برای نماز	-۰/۷۵۰	۰/۰۹٦	۳/۵۲	۰/۰۰۱				
مراقبت و حضور قلب	۰/۰٦٦	۰/۰۹	۰/۳۹۷	۰/٦۹۲				

بحث

نتایج آزمون رگرسیون چندگانه با روش همزمان گویای این نکته است که پیشگوی اصلی میزان آسیب‌های فضای مجازی در بین دانشجویان، متغیرهای التزام عملی به نماز، التزام و اهتمام جدی برای انجام نماز، مراقبت و حضور قلب در نماز و اثربخشی نماز در زندگی فردی و اجتماعی هستند. بنابراین، بین التزام عملی به نماز و مولفه‌های آن و آسیب‌های فضای مجازی و مولفه‌های آن ارتباط وجود دارد. این نتایج با نتایج پژوهش‌های *رعنایی* و همکاران[9]، *ملاحی*[10]، *دانا* و همکاران[11] و *سعیدیان جزی*[12] همخوان است.

رعنایی و همکاران در سال ۱۳۸۸ به بررسی پژوهشی با عنوان بررسی نگرش و عملکرد دانشجویان نسبت به نماز و ارتباط آن با افسردگی پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد نمازخواندن و نگرش مثبت نسبت به نماز با آرامش روحی و کاهش افسردگی همراه است[9]. افسردگی به‌عنوان یکی از عناصر آسیب‌های اجتماعی مطرح می‌شود و نتایج به‌دست‌آمده از این مطالعه با نتایج مطالعه حاضر همخوان است.

ملاحی در سال ۱۳۹۶ با بررسی مطالعه‌ای تحت عنوان نقش آموزه‌های دینی اسلامی در پیشگیری از آثار مخرب فضای مجازی

بر خانواده به این نتیجه رسیدند که رعایت‌کردن اصول و مبانی تربیت دینی و اسلامی در تربیت فرزندان، می‌تواند نقشی موثر در راه جلوگیری از تاثیر منفی فضاهای مجازی بر خانواده‌ها و فرزندانشان داشته باشد؛ چرا که خانواده‌های دیندار، بیشتر از خانواده‌های غیردیندار می‌توانند فرزندان خود را از تاثیر منفی فضاهای مجازی دور نگه دارند. بر طبق نتایج این مطالعه خانواده‌هایی که محبت بیشتری به فرزندان خود دارند، کمتر آنها را در معرض تاثیرات منفی ذکرشده قرار می‌دهند؛ خانواده‌هایی که بر نماز سر وقت تاکید بیشتری دارند، در مقابل می‌توانند محافظت بیشتری از فرزندان خود در برابر تاثیر منفی فضاهای مجازی داشته باشند و در نهایت، خانواده‌هایی که در به‌جاآوردن فرایض دینی، فرزندان خود را همراهی می‌کنند، فرزندانشان کمتر تحت تاثیر موارد منفی فضاهای مجازی قرار می‌گیرند[10]. با توجه به نتایج این مطالعه و مطالعه حاضر نماز در پیشگیری و کاهش آسیب‌های وارده از فضاهای مجازی بسیار موثر است.

دانا و همکاران در سال ۱۳۹۶ به مطالعه‌ای تحت عنوان ارتباط بین سلامت روان‌شناختی با تقید به نماز در ورزشکاران جوان پرداختند. نتایج این مطالعه نشان داد که بین نمرات سلامت روان‌شناختی و کلیه ابعاد آن با تقید به نماز رابطه‌ای معنی‌دار، منفی و در حد متوسط تا قوی وجود داشت. بدین صورت که تقید به نماز بالاتر در سلامت روان‌شناختی افراد نقش قابل توجهی دارد. در کل می‌توان گفت که تقید به نماز نقش بسزایی در سلامت افراد جامعه دارد[11]. نتایج این مطالعه در تایید با نتایج به‌دست‌آمده از مطالعه حاضر بود و به‌طور کلی با توجه به نتایج هر دو مطالعه، نماز نقش موثری در کاهش آسیب‌های اجتماعی و افزایش سلامت روانی دارد.

در مطالعه *سعیدیان جزی* در سال ۱۳۹۶ که با عنوان دستاوردهای نماز برای سلامت معنوی و توسعه اجتماعی انجام شد، نتایج نشان داد که رابطه مستقیم، عینی و ملموسی میان نماز با سلامت معنوی و توسعه اجتماعی وجود دارد. همچنین به نقل از این مطالعه از نظر جامعه‌شناسی دینی، نماز با ارایه یک الگوی جامع از روابط انسان با خود، خدا، طبیعت و دیگران، سلامت و کمال اجتماعی را نه فقط حق انسان، که در زمره تکالیف الهی او به شمار آورده و از این رو، مدعی است می‌تواند هم در کمال فردی و هم در کمال اجتماعی موثر باشد. نماز به مثابه یک سرمایه اجتماعی در یک جامعه دینی قادر است علاوه بر ایجاد نگرش درست اجتماعی برای اندیشیدن در اهداف و آرمان‌ها، با تدارک امکانات و ارایه سیاست‌ها و راهبردهای لازم، زمینه تحقق آن را فراهم و از آن حمایت کند[12]. با توجه به مطالب ذکرشده از این مطالعه و نتایج مطالعه حاضر، نماز در کاهش آسیب‌های اجتماعی موثر بوده و باعث سلامت معنوی و روانی و اجتماعی فرد و حرکت وی به سمت کمال می‌شود. به‌طور کلی نتایج آماری به‌دست‌آمده از مطالعه حاضر نشان می‌دهد که رابطه منفی معنی‌داری بین مولفه‌های هر دو متغیر وجود دارد. از نتایج رگرسیون چندمتغیره چنین برمی‌آید که پیشگوی اصلی تمامی خرده‌مقیاس‌های آسیب‌های فضای مجازی که شامل نارضایتی خانوادگی، انزوای اجتماعی، تعارض و افسردگی هستند، التزام عملی به نماز، توجه به نماز، اهتمام به آن و داشتن حضور قلب در نماز است. بنا بر این یافته‌ها هر چقدر التزام به نماز در بین دانشجویان بیشتر باشد، آسیب‌های فضای مجازی نیز کمتر بوده و ورود در این فضا ایمن‌تر خواهد بود.

از جمله محدودیت‌های این پژوهش می‌توان به کسب اجازه از مسئولان فرهنگی دانشگاه برای توزیع و جمع‌آوری پرسش‌نامه‌ها در میان دانشجویان، اختصاص زمان کافی برای تکمیل دقیق پرسش‌نامه‌ها توسط دانشجویان و تشویق ایشان به پاسخگویی دقیق و صحیح به سئوالات و پرهیز از ارایه پاسخ‌های نادرست و کلیشه‌ای به‌منظور دستیابی به اطلاعات قابل استناد و واقعی برای انجام پژوهش و عدم علاقه‌مندی دانشجویان به ابراز عقاید دینی- مذهبی خود در زمینه عمل به واجبات و احکام دینی اشاره نمود.

لذا پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی پرسش‌نامه‌ها در چند واحد از دانشگاه آزاد اسلامی با جغرافیای متفاوت توزیع و اطلاعات جمع‌آوری شود. همچنین می‌توان تفکیک جنسیت را نیز رعایت نمود.

به‌دلیل اهمیت نماز در سلامت روحی، روانی و اجتماعی فرد، همچنین جامعه و نقش بازدارندگی آن در انجام جرایم و نقش موثرش در کاهش آسیب‌های اجتماعی علی‌الخصوص آسیب‌های وارده از فضای مجازی، پیشنهاد می‌شود محققان در این زمینه مطالعات خود را به‌دلیل افزایش کاربران فضای مجازی و سایبری در این راستا قرار داده و با کمک نهادهای رسانه‌ای و آموزشی در جهت هر چه بهتر برپاشدن نماز خصوصاً نمازهای یومیه به نوجوانان و جوانان عزیزمان همکاری نمایند و نتایج این مطالعات را به‌طور گسترده نشر نمایند.

نتیجه‌گیری

خواندن نماز با حضور قلب و مراقبت به‌عنوان مولفه‌های نماز سبب کاهش آسیب‌های اجتماعی وارده از فضای مجازی و بهبود زندگی فردی می‌شود.

تشکر و قدردانی: از دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران غرب به‌دلیل همکاری در انجام این پژوهش سپاسگزاری می‌شود.

تاییدیه اخلاقی: در انجام این پژوهش تکمیل پرسش‌نامه‌ها اختیاری و با رضایت دانشجویان بوده و همچنین اطلاعات محفوظ بوده است.

تعارض منافع: تعارض منافعی وجود ندارد.

سهم نویسندگان: عالیه نوری (نویسنده اول)، نگارنده مقدمه/نگارنده بحث (۳۰%)؛ زهرا غلامی حیدرآبادی (نویسنده دوم)، روش‌شناس/پژوهشگر اصلی (۳۰%)؛ عصمت سوادی (نویسنده سوم)، پژوهشگر کمکی (۱۰%)؛ مریم چمنی (نویسنده چهارم)، تحلیلگر آماری (۱۰%)؛ سیده زهرا زارع (نویسنده پنجم)، پژوهشگر کمکی (۱۰%)؛ زهرا نوروزی (نویسنده ششم)، پژوهشگر کمکی (۱۰%)

منابع مالی: هزینه‌های این پژوهش توسط نویسنده اول تامین شده است.

منابع

1- Jafarian Yasar H, Khodayari N, Hassanzadeh L. Pathology of family and cyberspace. J Psychol Educ Sci. 2017;2(4):15-24. [Persian]

2- Shoa'a Kazemi M, Momeni Javid M. Newly emerged social harms with emphasis on the fundamental theories and preventive solutions. Tehran: Avaye Noor; 2014. [Persian]

3- Afkhami Aghda M, Naeim Yavari M, Maleksabet H, Mehrparvar AH, Falahati M, Laeh M. Investigating the relationship between social damages and the quality of life in Yazd city. J Shahid Sadoughi Univ Med Sci. 2016;24(3):241-50. [Persian]

4- Salavatian S, Dolatkhah M. The impact of using mobile social networks on students' cultural identity. Media Cult. 2017;7(1):49-66. [Persian]

5- Davari M, Salimi A. Praying and mechanisms for preventing social damages. 2nd Edition. Tehran: Cultural Institution Publication, Headquarters of Praying publication; 2017. [Persian]

6- Sajedi A, Kousha GH. Praying and social damages; taking into account divorce, sexopathy, and decline of social capital. 1st Edition Cultural Institution, Headquarters of Praying Publication; 2016. [Persian]

7- Anisi J, Navidi A, Hosseininejad Nasrabad A. Constructing and validating attitude and commitment scales of praying. J Behav Sci. 2011;4(4):313-8. [Persian]

8- Navidi A, Abdollahi H. Investigating the relationship between depression and being bound to of Islamic beliefs among high school students in Tehran. J Train Educ. 2001;(66):9-13. [Persian].

9- Raanii F, Ardalan F, Zaheri F. Investigating attitude and performance of students at Kurdistan University of Medical Sciences towards praying and its relationship with depression in 2009. Teb va Tazkiye. 2011;19(4):75-83. [Persian]

10- Malahi N. The role of Islamic and religious instructions in preventing destructive effects of cyberspace on families. Rahavard-e Noor. 2017;(60):55-65. [Persian]

11- Dana A, Sabzi AH, Fallah Z. The relationship between psychological health and commitment to praying in young athletes. J Psychol Educ Sci. 2017;3(3):7-13. [Persian]

12- Saeedian Jazi M. The praying achievements for spiritual health and social development. Islam Soc Res. 2017;(113):81-114. [Persian]